

Vinnare och förlorare

Globaliseringens många ansikten

Den världsekonomi vi i dag lever i är något som aldrig tidigare upplevts. Vad är det då som egentligen har hänt? Vem har haft nytta av globaliseringen?

En av huvudingredienserna i den brygd som kallas globalisering är liberaliseringen av den internationella handeln, en lång och tidvis långsam process som pågått under största delen av efterkrigstiden. I takt med att tullar och övriga handelshinder har sänkts eller eliminerats helt och hållet har det blivit allt lönsammare för enskilda företag att utlokalisera sin produktion till de länder som erbjuder de lägsta produktionskostnaderna och de fördelaktigaste verksamhetsförutsättningarna.

Företagens möjligheter att välja den fördelaktigaste lokaliseringen för sin produktion har förbättrats ytterligare genom den omfattande avregleringen av internationella kapitalrörelser under de senaste tjugofem åren. Jämfört med

av de internationella kapitalrörelserna och den allt livligare internationella investeringsverksamhet denna har gett upphov till. Den förbättrade tillgången till utländskt kapital har också gjort det allt lättare för nya industriländer som Kina att investera i modern och effektiv produktionsteknologi.

TILLSAMMANS HAR DESSA faktorer åstadkommit en dramatisk förändring av konkurrensförhållandena inom världsekonomin. Den allt friare internationella handeln i kombination med avregleringen av de internationella kapitalrörelserna har avsevärt ökat de multinationella företagens möjligheter att välja var de placerar sin produktion. Samtidigt har övergången från planekonomi till marknadsekonomi

– en förskönande omskrivning för att arbetstagarna tvingas till allt större eftergifter – dels har företagens allt större möjligheter att "hota" med en utlokalisering av produktionen försvagat fackföreningarnas ställning.

OM DET ÄR förhållandevis lätt att identifiera globaliseringens vinnare och förlorare i de gamla industriländerna är bilden inte närmelsevis lika enhetlig då det gäller de nya industriländerna och utvecklingsländerna. De länder som, i likhet med Sydkorea, lyckats bygga upp en egen, mångsidig exportindustri har i allmänhet också dragit störst nytta av globaliseringen, medan utvecklingen har varit mindre gynnsam i de länder som är starkt beroende av utländska företag och deras investeringar. Förklaringen är lika enkel som grym: då de fattigaste länderna tvingas konkurrera om utländska investeringar – och de arbetsplatser dessa förväntas föra med sig – handlar det i sista hand om vem som kan erbjuda de lägsta lönerna och de lägsta kraven på hur företagen får behandla sina anställda.

En grupp som hittills inte överhuvudtaget har lyckats dra någon nytta av globaliseringen är de fattigaste bland de fattiga: de afrikanska länderna söder om Sahara. Medan fattigdomen minskat avsevärt i såväl Asien som Latinamerika under de senaste tjugofem åren, så har utvecklingen i länderna söder om Sahara gått i rakt motsatt riktning. Den andel av befolkningen som lever under den "absoluta" fattigdomsgränsen – en dollar om dagen – är i dag högre än någonsin.

De gemensamma nämnarna för dessa världsekonomin olycksbarn är ett starkt beroende av råvaruexport – med undantag av några få saknar de här länderna en egen tillverkningsindustri värd namnet – och ett minst lika starkt beroende av utländskt kapital. I praktiken betyder det här att exploateringen av de egna, i sig oerhört rika, råvarutillgångarna överläts åt multinationella företag, som därmed också lägger beslag på största delen av exportintäkterna. Utan att överdriva kan man därför säga att globaliseringen för de afrikanska länderna söder om Sahara har närmast inneburit en fortsättning på kolonialtidens utsugning.

EN MER ALLMÄN – i bemärkelsen att den berör hela världsekonomin – konsekvens av globaliseringen är en effektivare internationell arbetsfördelning. Genom att utlokalisera sin produktion, eller åtminstone delar av den, kan företagen minimera sina produktionskostnader, vilket i förlängningen även kommer konsumenterna tillgodo i form av lägre

priser. Globaliseringen har dessutom haft en dämpande effekt på prisutvecklingen genom att den allt hårdare internationella konkurrensen gjort det svårare för enskilda företag att höja sina priser.

Ur en snäv företagsekonomisk synvinkel har den effektivare, internationella arbetsfördelningen emellertid ett pris. Även om de nya industriländerna kan erbjuda låga löner och övriga produktionskostnader är det i regel betydligt sämre bevänt med produktionens ekologiska effektivitet. Trots att den modernaste och mest miljövänliga teknologin i princip är tillgänglig också för de nyare industriländerna är det i sista hand kostnadseffektiviteten som avgör. Då faller valet ofta på en billigare men mindre miljövänlig produktionsteknologi. För varje dollar av bruttonationalprodukten (värdet av den totala produktionen) förbrukar Kina, för att ta ett exempel, tre gånger så mycket olja som EU-länderna och USA, och hela fyra gånger så mycket som Japan! I och med att en allt större del av världens industriproduktion förläggs till Kina och andra nya industriländer blir således produktionen i genomsnitt allt mindre miljöeffektiv. Problemet förvärras av att en "liberal" miljölagstiftning ofta utgör en viktig konkurrensfaktor då fattiga länder försöker locka till sig utländska investeringar.

Finns det då några kriterier för att bedöma globaliseringens konsekvenser objektivt? Två kriterier som det torde vara förhållandevis lätt att enas om kunde vara rättvisa – att alla länder, inklusive de fattigaste, har likvärdiga möjligheter att dra nytta av globaliseringen – och ekologisk hållbarhet, vilket innebär att dagens utveckling inte får undergräva möjligheterna för kommande generationer att upprätthålla en acceptabel, materiell levnadsstandard.

Utgående från dessa kriterier kan vitsordet för globaliseringsutvecklingen i dess nuvarande form endast bli underkänt.

Christer K. Lindholm är forskare i nationalekonomi vid Åbo Akademi
christer.lindholm@abo.fi

”Utan att överdriva kan man därför säga att globaliseringen för de afrikanska länderna söder om Sahara har närmast inneburit en fortsättning på kolonialtidens utsugning.”

liberaliseringen av den internationella handeln inleddes avregleringen av de internationella kapitalrörelserna senare, men då den väl hade kommit igång genomfördes den i ett betydligt snabbare tempo. Här i Finland, för att ta ett exempel, avreglerades de internationella kapitalrörelserna i praktiken på mindre än ett decennium, från medlet av 1980-talet till början av 1990-talet.

En tredje faktor bakom globaliseringen av världsekonomin är övergången från centralstyrd planekonomi till marknadsekonomi i flertalet av de länder som tidigare bekände sig till en eller annan form av socialism. Även om många av de socialistiska länderna även tidigare deltog i det internationella handelsutbytet skedde detta alltid i begränsad utsträckning och under strikt politisk kontroll. I dag utgör däremot dessa länder – och deras betydande reserver av såväl utbildad som outbildad arbetskraft – en integrerad del av den globala marknadsekonomin.

Ytterligare ett fenomen som bör nämnas i detta sammanhang är den allt snabbare spridningen av ny teknologi och innovationer länder emellan. Fenomenet är nära förknippat med avregleringen

ställt en enorm reserv av billig arbetskraft till företagens förfogande. Då den rikliga tillgången på billig arbetskraft dessutom kan kombineras med modern produktionsteknologi har det på allt fler områden blivit svårt för de gamla industriländerna i Västeuropa och Nordamerika att hävda sig i den internationella konkurrensen. Det här är också förklaringen till det så kallade "Kinasyndromet", som innebär att allt fler europeiska och amerikanska företag väljer att förlägga sin produktion till Kina och andra nya industriländer där löner och övriga produktionskostnader är förhållandevis låga.

På basis av ovanstående kan man också dra vissa slutsatser om vem som har vunnit och vem som har förlorat på globaliseringen av världsekonomin. För det första har globaliseringen entydigt gynnat företagen – eller rättare sagt deras aktieägare – såväl i de gamla som i de nya industriländerna. För det andra har de förhållandevis välavlönade industriarbetarna i Västeuropa och Nordamerika lika entydigt missgynnats; dels har den allt hårdare internationella konkurrensen dämpat löneutvecklingen och ökat behovet av "flexibilitet"

Finns det intelligent liv på Jorden? Ta reda på: prenumerera på Ikaros!
Kontakta redaktionen: ikaros@abo.fi eller ring +358 50 589 2592